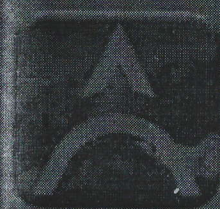

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND
INNOVATIONS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

NATIONAL UNIVERSITY OF UZBEKISTAN NAMED AFTER
MIRZO ULUGBEK

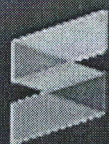
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA
SUN'IY INTELLEKTNI RIVOJLANTIRISH
ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

PROCEEDINGS
of materials on topic:

«CONTEMPORARY TECHNOLOGIES OF
COMPUTATIONAL LINGUISTICS - CTCL.2024»

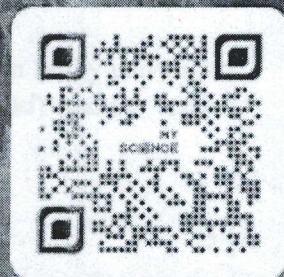
Crossref
we use DOIs

Google
Scholar

ACCESS

Mazkur xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya to'plami kompyuter lingvistikasining ayrim yo'nalishlari, jumladan, korpus lingvistikasi, til ta'limida kompyuter texnologiyalari, NLPda til va nutq tahlili (lingvistik analizator: morfologik, sintaktik va semantik tahlil, nutq analizi va sintezi), mashina tarjimasining lingvistik va dasturiy ta'minoti, kompyuter leksikografiyasi: ontologiya, tezaurus, shuningdek, zamonaviy tilshunoslik masalalari kabi mavzular tahlilga tortilgan maqola va tezislardan tashkil topgan.

Ushbu ilmiy maqola va tezislar to'plami kompyuter lingvistikasi, kompyuter texnologiyalari, amaliy filologiya kabi yo'nalishlarda ilmiy izlanishlar olib borayotgan professor-o'qituvchilar, doktorantlar, mustaqil izlanuvchilar, magistr va talabalar uchun mo'ljallangan.

To'plamga kiritilgan maqolalar va tezislar mazmuni hamda sifatiga mualliflar mas'uldir.

MAS'UL MUHARRIR:

prof., f.f.d. N.Z.Abduraxmonova

TAHRIR HAY'ATI:

f.f.n., prof. Z. T.Taxirov

f.f.n., dots. A.R.Iskandarova

ped.f.n., dots. D.A.Fattaxova

PhD D.K.Xudoyberganova

PhD Z.M.Kasimova

Ushbu xalqaro ilmiy-amaliy anjuman to'plami Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Ilmiy-texnik kengashi tomonidan (2024-yil 27-martdagi 3-sonli majlis bayonnomasi) nashrga tavsiya qilingan.

N. SHAMIEVA. BREAKING DOWN LANGUAGE BARRIERS: THE POWER AND PROGRESS OF MACHINE TRANSLATION 410

H. ZOKIROVA. TERMINOLOGY AS A LEARNING OBJECT IN MACHINE TRANSLATION....414

G.A. SHIKHNAZAROVA, D.R. GULYAMOVA, N.R. SAMANDAROVA. MATHEMATICAL MODELING OF MACHINE LEARNING ALGORITHMS 417

V SHO'BA

KOMPYUTER LEKSIKOGRAFYASI: ONTOLOGIYA, TEZAURUS

*****

SECTION 5

COMPUTER LEXICOGRAPHY: ONTOLOGY, THESAURUS

N. ABDURAXMONOVA, U. ASKAROVA, YU. YULBARSOV. KORPUSNING LINGVISTIK VA TA'LIMIY AHAMIYATI.....420

G. PO'LATOVA. O'ZBEK TILI TEZAURUSI UCHUN SIFAT SO'Z TURKUMI LINGVISTIK BAZASINI YARATISH 428

Z. UBAYDULLAYEVA. TEZAURUS TUSHUNCHASI VA ILMIY YONDASHUV 434

M. SAPAROVA. ISSUES, THEORIES, AND APPROACHES IN THE PRESENT-DAY LEXICOGRAPHIC SEMANTIC STUDIES 437

Z.G. QODIROVA, M.S. JO'RAQULOVA. TERMINOLOGIK ONTOLOGIK BILIMLAR BAZASINI MODELLASHTIRISH BOSQICHLARI 442

L. BABAJANOVA. BILINGVAL TEZAURUS YARATISHDA O 'ZBEK VA INGLIZ TILLARINING VALENTLIK MUNOSABATI.....453

G.G. ABDUVAXOBOV. O'ZBEK TILIDA ELEKTRON LUG'ATLAR YARATISH ZARURATI 458

N. ABDURAXMONOVA, G. XOLIYOROVA. O'ZBEK TILI TEZAURUSINI YARATISHDA STANDART ME'YORLAR.....463

G. HASANOVA. THE PROBLEMS OF REPRESENTING NEAR-SYNONYMS IN A COMPUTATIONAL LEXICON 469

S.O. OYBEKOVA. TEZAURUSLAR VA ULARNI TAHLIL QILISH TAMOYILLARI 474

VI SHO'BA

ZAMONAVIY TILSHUNOSLIK MASALALARI

*****

SECTION 6

ISSUES OF MODERN LINGUISTICS

N.I. ADIZOVA. SAYOHAT TURIZMIGA OID MATNLARDA MILLIY-MADANIY BIRLIK LARINING LEKSIK-PRAGMATIK XUSUSIYATLARI 478

D.B. JUMAYEVA, S.M. USMONOVA. BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI ORFOEPIK ME'YORLARGA O'RGATISH VA UNING AMALIY AHAMIYATI 484

N.M. MIROBIDOVA. O'ZBEK AYOLLAR NUTQIDA KONNOTATSIYA VA PRAGMATIK T...487

S.D. NURMONOVA. XALQONA QASAMLARDA FONATSION VOSITALAR 492

D.X. XOLBEKOVA, K. IBODULLAYEVA. TILSHUNOSLIKDA LINGVOSTATISTIK TAHLIL MUAMMOLARINING O'RGANILISHI 495

VI SHO‘BA
ZAMONAVIY TILSHUNOSLIK MASALALARI

SAYOHAT TURIZMIGA OID MATNLARDA
MILLIY-MADANIY BIRLIKLARNING LEKSIK-PRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Adizova Nilufar Istamovna

Teacher of the Department of Uzbek
Linguistics and Journalism, BuxSU.

Annotatsiya: Insonning o‘y-fikrlari, ruhiyati, ma’naviy olami uning nutqi orqali namoyon bo‘ladi. Borliqdagi har bir narsa, voqea-hodisaga munosabatini ham inson faqat nutqi orqaligina ifoda eta oladi. Semantik bilimlar kishiga qandaydir voqea yoki narsa haqida muayyan fikrlar, ma’lumotlarni berishi mumkin. Biroq milliy-madaniy jihatlarni anglash uchun faqat shuning o‘zigina yetarli bo‘lmaydi. Shuni inobatga olgan holda mazkur maqolada tilshunoslikda turizm sohasiga oid ayrim milliy-madaniy birliklar va matnlarga doir tahlil amalga oshiriladi. Bundan tashqari maqolada turizm sohasi va unga e’tibor haqidagi ayrim fikrlar ham keltirib o‘tiladi. Turizmga oid milliy-madaniy birliklarni o‘rganish jarayonida nazariy yondashuvning ahamiyati va tatbiq etilayotgan ma’nosini nutqda qo‘llash maqsadga muvofiqligi, ularni alohida tizimga solish masalalari to‘g‘risida ham fikr boradi.

Kalit so‘zlar: turistik matnlar, turistik birliklar, nutqiy akt, lingvokulturologiya, madaniy obyektlar, turizm, ziyorat turizmi, sayohat, ichki turizm, ark, masjid, madrasa.

Abstract: A person's thoughts, psyche, and spiritual world are revealed through his speech. A person can express his reaction to everything in existence and events only through his speech. Semantic knowledge can give a person certain thoughts and information about some event or thing. However, this alone is not enough to understand the national and cultural aspects. Taking this into account, this article analyzes some national-cultural units and texts related to the field of tourism in linguistics. In addition, the article also mentions some points about the tourism sector and attention to it. In the process of studying the national-cultural units related to tourism, the importance of the theoretical approach and the appropriateness of using the applied meaning in speech, as well as the issues of their separate system, are discussed.

Keywords: touristic texts, touristic units, speech act, linguistic culture, cultural objects, tourism, pilgrimage tourism, travel, domestic tourism, arch, mosque, madrasa.

Аннотация: Мысли, психика, духовный мир человека раскрываются через его речь. Свою реакцию на все сущее и события человек может выразить только через речь. Семантические знания могут дать человеку определенные мысли и информацию о каком-то событии или вещи. Однако одного этого недостаточно для понимания национально-культурного аспекта. Учитывая это, в данной статье анализируются некоторые национально-культурные единицы и тексты, относящиеся к сфере туризма в лингвистике. Кроме того, в статье также упоминаются некоторые моменты, касающиеся туристического сектора и внимания к нему. В процессе изучения национально-культурных единиц,

связанных с туризмом, обсуждаются важность теоретического подхода и целесообразность использования прикладного значения в речи, а также вопросы их отдельной системы.

Ключевые слова: туристские тексты, туристские единицы, речевой акт, лингвокультура, объекты культуры, туризм, паломнический туризм, путешествие, внутренний туризм, арка, мечеть, медресе.

Lingvomadaniyatshunoslik bugungi kunda muhim sohalardan biri sifatida taraqqiy etayotganligi ma'lum. Uning obyekti madaniyat va tilning o'zaro aloqasi jarayonida, lisoniy va nutqiy birliklarning madaniyat belgisi sifatida tutashgan nuqtasida yuzaga chiqadi. U tilni madaniyat fenomeni, tashuvchisi sifatida hamda nutq jarayonining o'ziga xos milliy-madaniy xususiyatlari va qonuniyatlarini inson tafakkuri, ma'naviy-madaniy qiyofasi va amaliy faoliyati asosida o'rganadi. Har bir til ma'lum bir xalqning azaliy qadriyatlari, an'analari, udumlari, tarixi bilan bog'liq muhim jihatlarni mujassam etishi bilan o'ziga xos ahamiyat kasb etadi. Ha, "...har qaysi xalq yoki millatning tafakkuri, turmush tarzi, ma'naviy qarashlari o'z-o'zidan, bo'sh joyda shakllanib qolmaydi. Ularning vujudga kelishi va rivojlanishida aniq tarixiy, tabiiy va ijtimoiy omillar asos bo'lishini hammamiz yaxshi bilamiz. Shu ma'noda, xalqimizning turmush va tafakkur tarziga nazar tashlaydigan bo'lsak, boshqalarga hech o'xshamaydigan, ming yillar davomida shakllangan, nafaqat o'zaro muomala, balki hayotimizning uzviy bir qismi sifatida namoyon bo'ladigan bir qator o'ziga xos xususiyatlarni kuzatamiz..."[Karimov,2008;8]. Haqiqatan ham, tilimizda aks etadigan shunday ifoda va birliklar borki, ular shunchaki chiroyli nutq vositasi emas, balki xalqimizning asriy qarashlari, madaniy va ma'naviy hayotining asosi, tarixiy xotirasi sifatida yuzaga kelgan, tasavvurimizda muhrlangan, millatimizga xos bo'lgan qadriyatlar, an'analarning lisoniy yoki nutqiy ifodasidir.

Lingvistik madaniyat obyekti lingvistika va kulturologiya, etnografiya, onomastika, topõnimika kabi qator fundamental sohalar kesishmasida o'rganiladi. Ayniqsa, turizmga oid matnlarda o'z ifodasini topgan muayyan voqelik, shaxs, narsa-buyumlar, inshoot va obyektlar haqida ma'lumot beruvchi lingvokulturemalar o'tmish manzaralarini, milliy-madaniy tafakkur tarzi, millat qiyofasini ifoda etishi bilan ahamiyatli. Bugungi kunda bu kabi milliy-madaniy jihatlarga, tarixiy manbalar, osori atiqalarga e'tibor qaratish har qachongidan ham muhimdir. Zotan, har qanday davlat, millat o'zining boy o'tmishi, farovon turmushi, mustahkam iqtisodiyoti, taraqqiy etayotgan sanoati bilan dunyo hamjamiyatida bo'y ko'rsatishga intiladi. Jumladan, O'zbekiston ham zamonaviy turizm industriyasini rivojlantirish uchun barcha zarur manbalarga ega. Buyuk Ipak yo'li ustida joylashgan vatanimiz qulay tabiiy iqlim sharoitlariga, boy tarixiy, madaniy merosga va, ayni paytda, ham ichki, ham xalqaro turizmni rivojlantirish uchun yuqori salohiyatga ega.

Shularni inobatga olgan holda, O'zbekiston Respublikasida shu paytga qadar turizm sohasiga oid qator farmon va qarorlar qabul qilindi: dastlabki me'yoriy hujjat bu – O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1992-yil, 27-iyuldagi "O'zbekturizm" MK (Milliy Kompaniya) ni tashkil etish to'g'risida"gi Farmoni va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining shu yil 20-oktabrdagi "O'zbekturizm" MK faoliyatini tashkil etish masalalari haqida"gi qaroridir[Mirzayev,2011;29]. Ushbu farmon va qarorning mazmun-mohiyati mamlakatimizda jahon andozalariga javob beradigan turizm tizimini barpo etish, soha boshqaruvini takomillashtirish, uning iqtisodiy samaradorligini oshirish hamda milliy turizmni shakllantirishga qaratilgan edi.

Shundan so'ng O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1995-yil, 2-iyundagi "Buyuk Ipak yo'li"ni qayta tiklashda O'zbekiston Respublikasi ishtirokini avj oldirish va Respublikada xalqaro turizmni rivojlantirish borasidagi chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoni hamda mazkur farmonni amalga oshirish maqsadida e'lon qilingan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining shu yil 3-iyundagi "O'zbekiston Respublikasida xalqaro turizmning zamonaviy infratuzilmasini barpo etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori [Mirzayev,2011;30]. mamlakat turizm sohasini rivojlantirishda yana bir muhim qadam bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1999-yil, 15-aprelda millatlararo aloqalarni kengaytirish va mustahkamlashga ko'maklashish hamda xalqaro turizm bozoriga uzviy qo'shilish, O'zbekistonning madaniy-tarixiy va ma'naviy merosini jahon hamjamiyatiga targ'ib qilish, shuningdek, turistlarga xizmat ko'rsatish sifatini xalqaro andozalar darajasiga ko'tarish maqsadida "2005-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekistonda turizmni rivojlantirish Davlat dasturi to'g'risida"gi Farmoni, turizm sohasidagi munosabatlarni tartibga solish, mamlakatimizga tashrif buyurayotgan sayohatchilar sonini yanada oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik palatasi tomonidan 1999-yil, 20-avgustda "Turizm to'g'risida"gi Qonun [Mirzayev,2011;33], 1996-yil, 21-noyabrda O'zbekiston Vazirlar Mahkamasining "Xorijiy fuqarolarning va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarning O'zbekiston Respublikasiga kelishlari, ketishlari, bu yerda bo'lishlari va transit o'tishlari tartibi to'g'risida"gi Qarori [Mirzayev,2011;32]. va boshqa shu kabi qator muhim hujjatlar mamlakatimiz turizm sohasini yaxlit bir tizimda taraqqiy etishini belgilab berdi.

O'zbekiston Respublikasi "Turizm to'g'risida"gi Qonunida turizm so'ziga quyidagicha ta'rif berilgan: *turizm – jismoniy shaxsning doimiy istiqomat joyidan sog'lomlashtirish, ma'rifiy, kasbiy – amaliy yoki boshqa maqsadlarda borilgan joyda haq to'lanadigan faoliyat bilan shug'ullanmagan holda uzog'i bilan bir yil muddatga jo'nab ketishi (sayohat qilishi)dir (3-modd).*

Xalqaro doirada 1991-yil Ottava (Kanada)da bo'lib o'tgan Butunjahon turistik tashkiloti sayohat va turizm statistikasi bo'yicha konferensiyada "turizm"ga "odatdagi muhitdan tashqarida dam olish, ishga aloqador va boshqa maqsadlarda bir yildan ko'p bo'lmagan davrda qilingan sayohat va muayyan joylarda bo'lish orqali amalga oshirilgan shaxs faoliyati", deb ta'rif berilgan[Mamatqulov, 2009,5].

Ma'lumotlarga qaraganda, dunyoda turizmning ilk uchqunlari dastlab, antik va undan keyingi davrlardan boshlangan bo'lib, asosiy sayohatchilar olimlar, savdogarlar, badavlat kishilar, elchilar bo'lgan. Ular yangi-yangi yerlarni o'zlashtirish, moddiy manfaatdorlik, to'kin va farovon hayotni izlash bahonasida dunyoning eng rivojlangan sivilizatsiya markazlari, iqlimi, tabiati go'zal bo'lgan joylari, yuksak madaniyatga ega davlatlarga sayohatlarni amalga oshirganlar [Abdurakhmonova, N.2019,2021,2022,2023].

Yurtimiz ham turizm uchun azaldan qulay shart-sharoit va imkoniyatlarga boy bo'lgan. Buning dalilini biz Z.M.Boburning "Boburnoma" memuar asari, Muqimiyning "Sayohatnoma" asari, ispan elchisi Klavixo xotiralari, Herman Vamberi yozishmalari va boshqa qator manbalar orqali ham ko'rishimiz mumkin. Biroq mamlakatimizda turizm sohasiga milliy mustaqilligimizdan so'ng alohida e'tibor qaratildi, milliy turizmni rivojlantirish maqsadida muhim chora-tadbirlar belgilandi. Zotan, mamlakatimizning boy tarixi, madaniy merosi, milliy qiyofasi uzoq yillardan buyon dunyo ahlini o'ziga jalb qilib kelayotgani hech kimga sir emas.

Turistik sayohatlar, asosan, ikki maqsad bilan amalga oshiriladi: 1. *Insonning o'z ixtiyori bilan sayohatga chiqishi.* Uning zamirida kishining ruhan yengillikni his etishi, turli joylarni

ko'rishga qiziqishi, inson qo'li bilan bunyod etilgan go'zallikdan, tabiatning so'lim manzaralaridan zavqlanish maqsadi yotadi. 2. *Jamiyat taraqqiyoti, ijtimoiy-iqtisodiy hamkorlik, mamlakatlar nufuzini oshirish maqsadida amalga oshiriladigan sayohatlar*. Ular xalqaro yoki ichki doirada bo'lib, xalqaro turizm – kirish (O'zbekiston Respublikasida doimiy yashamaydigan shaxslarning mamlakat hududidagi sayohati), chiqish (O'zbekiston Respublikasida doimiy yashovchi shaxslarning boshqa mamlakatga sayohati) asosida yo'lga qo'yilsa, ichki turizm O'zbekiston Respublikasida doimiy yashovchi shaxslarning mamlakatimiz hududidagi sayohatini o'z ichiga oladi [Abdurakhmonova, N.2019,2021,2022,2023]. Ushbu sayohatlar o'ziga xosligi, maqsadi, davomiyligi, harakatlanish usullari va boshqa xususiyatlariga ko'ra *madaniy-tarixiy, ziyorat, ekologik, ma'rifiy, etnografik, gastronomik, ishbilarmonlik, ijtimoiy, sport, tibbiy, yoshlar turizmi, agroturizm* kabi qator turlar va yo'nalishlar asosida amalga oshiriladi.

Turizmga oid matnlarni yaratish sayohatchilar uchun muayyan obyektlar, tarixiy voqealar, mintaqalar, madaniy xususiyatlar, milliy kalorit bilan yaqindan tanishish imkonini beradi. Ayniqsa, O'zbekistonning Buxoro, Samarqand, Xiva, Qo'qon kabi boy o'tmishga ega bo'lgan tarixiy shaharlari to'g'risida keng tasavvurlarga ega bo'lish va shu orqali sayyohlar tashrifini yanada kengaytirish mamlakat iqtisodiyoti, moddiy bazasining o'sishi uchun ham muhim ahamiyatga egadir.

Ingliz faylasufi J. Ostin nazariyasi asosida til faqat voqelikni tasvirlabgina qolmay, balki harakat bajarilishini ham ifodalaydi. Jon Ostin Solonning mashhur qadimiy "So'z - bu o'ziga xos ishdir" iborasiga tayangan holda quyidagi fikrlarni bildiradi: "Ma'lum bir gaplarning ma'lum bir sharoitda aytilishi qandaydir harakat, ishning bajarilishi bilan barobardir"-deydi va nutq aktini uchta komponentga bo'ladi: lokutiv, illokutiv, perlokutiv. Lokutiv – bu aslida gapirish, nutqiy harakat; Illokutiv – bu adresatga ta'sir qilish maqsadida aytilgan axborot; bu bosqichda so'zlovchining kommunikativ niyati amalga oshadi; Perlokutiv – bu nutq harakatini bajarish natijasida erishilgan ta'sir [J.Ostin,1986;93-95]. Turizmga oid matnlarda nutqiy aktning har uchala komponenti ham amalga oshirilishi nazarda tutiladi. Bu kabi matnlarda sayohatbop joylar, obyektlar, noyob, milliy madaniyatni aks ettiruvchi til birliklari, milliy tushunchalar ifodasi, tarixiy voqeliklar haqidagi ma'lumotlar aks etadi [Abdurakhmonova, N.2019,2021,2022,2023]. Masalan, Buxoro ko'hna va tarixiy shahar sifatida madaniy-tarixiy sayohat uchun juda qulay imkoniyatlarga ega. Sayyohlar Buxoroning milliy-madaniy qiyofasini tasavvur qilishi uchun obyektlar haqida nafaqat kerakli ma'lumotni, balki madaniy jihatlarni ham yaxshi anglashlari lozim. Quyida shu kabi milliy-madaniy, tarixiy birliklarning ayrimlari asosida ba'zi tahlil namunalari keltirildi: *Arki oliy (Ark), "Mag'oki attor" masjidi, Ismoil Somoniy maqbarasi, Toqi telpakfurushon, Toqi zargaron, "Namozgoh" masjidi, Minorai kalon, Timi Abdulloxon, Sitorai Mohi Xossa, minora, sarhovuz, Masjidi kalon, xonaqo, madrasa* va boshqalar shular jumlasidan.

"Ark" so'zi forscha ichki qal'a, poytaxtdagi qasr, xon yoki amirning atrofi baland devor bilan o'ralgan saroyi degan ma'noni ifodalaydi:

Arki Oliy – Buxoro shahrining g'arbiy chegarasida hamon qaddini viqor bilan rostlab turgan bu qasr minglab yillar mobaynida hukmdorlarning saroyi bo'lgan. Ko'p yillar avval uning Sharq tomonida ham darvozasi bo'lib, uni Siyovush darvozasi deb atashgan...

Qasr atrofida katta shahar vujudga kelib, savdo-sotiq, hunarmandchilik rivojlanibdi. Kuyovining bunyodkorliklaridan xursand bo'lgan Afrosiyob qarib qolgach, Turon yurtini unga topshirishini aytibdi. Taxtni ko'zlab turgan g'animlar shahzodani badnom qilish maqsadida shoh xotiniga yomon ko'z bilan qaragani to'g'risida mish-mishlar tarqatishibdi. Noxush xabarlar

qulog'iga yetib borgan Afrosiyob Siyovushni o'zi qurgan **Arki oliy** darvozasi ostonasida qatl ettiribdi...**Arki oliy** atrofida keng maydon azaldan shaharning eng gavjum joyi bo'lgan.

Masjid – musulmonlarning jam bo'lib, namoz o'qiydigan, sajda qilinadigan joy (ibodatxona).

“Mag'oki attoron” masjidi – Buxorodagi tarixiy, XII-XVI asrlarga oid ustunli gumbazli masjid. Yer sathidan 4,5 metr dan ko'proq pastda joylashgan. O'ymakor bezaklari bilan mashhur. Buxoro yodgorliklarining bugungi kungacha saqlanib qolganlari orasidagi eng qadimiysi. Mag'okda (chuqurlikda) hamda attor bozorlari yaqinida joylashgani sababli “Mag'oki attor” masjidi deb nomlangan. Shahar markazida, Shahriston va Shohrud kanali oralig'ida, Toqi Sarrofon savdo gumbazi hududida, islomgacha bo'lgan davrdan 1930-yillargacha faoliyat ko'rsatgan bozorlar hududida joylashgan. Tarixchi olim Narshaxiy qadimda Buxoro hokimi Moh savdoning adolatli kechishini nazorat qilish uchun taxtini bozorga ko'chirib kelgani haqida aytib o'tgan.

Maqbara – ar. qabriston, go'riston\qabr ustiga qurilgan me'moriy inshoot, sag'ana.

“Ismoil Somoniy maqbarasi – O'rta Osiyoda Somoniylar davri me'morchiligining nodir namunalaridan biri bo'lgan bu tarixiy obida Ismoil Somoniy tomonidan bunyod etilgan. Ismoil Somoniy Buxoroda Somoniylar davlatiga asos solgan yirik siyosiy arbob hisoblanadi. Ismoil Somoniy 848-yil Buxoro shahrida tug'ilgan, 874-yilda somoniylarning Buxorodagi noibi, 888-yildan esa butun Movarounnahrda hokim bo'lgan. Ismoil Somoniy markaziy hokimiyatni mustahkamlash siyosatini olib borib, turli yerlardan ulamolar, adiblar, usta va hunarmandlarni Buxoroga to'plagan. Madaniyat rivojiga katta hissa qo'shgan. Bag'dod xalifalaridan ibrat olib, o'ziga ulkan maqbara qurdirgan. 893-yilda Tarozga yurish qilib shimoliy chegaralarni mustahkamlagan. 900-yilda Movarounnahr va Xurosonni birlashtirgan.

Toq – ar. gumbaz, qubba, arka\ eshik va binolarning tepasidagi yarim doira shaklida ishlangan qismi.

Toqi telpakfurushon – Buxoroda bosh kiyimlar sotish va tayyorlash uchun qurilgan savdo markazlaridan biri bo'lgan. Toqi Telpakfurushon XVI asrda Buxoro xonligini idora qilgan Shayboniy hukmdor Abdullaxon II davrida bunyod etilgan va chorrahaga yaqin qurilgan. O'rta asrlarda bu yerda tulki va qunduz telpaklar, misqoli salla sotilgan.

Toqi zargaron – Buxoroda zargarlik buyumlari sotish va tayyorlash uchun qurilgan savdo markazlaridan biri bo'lgan.

Minora – ar. baland qilib qurilgan inshoot, yorug'lik manbai bo'lgan joy.

Minorayi kalon – Katta minora. Buxoro hukmdori Arslonxon tomonidan bunyod etilgan. Poyi Kalon me'moriy ansamblining bir qismi. Eski Buxoroning eng baland inshooti, balandligi 47.5 metr. O'z vaqtida Rossiya imperiyasining hujumi natijasida bomba (26 ta) borib tekkan, lekin qulab tushmagan. Mazkur inshoot me'mor Usta Baqo loyihasi asosida qoraxoniy hukmdor Arslonxon topshirig'iga binoan 1127-yilda bunyod etilgan. Minorayi kalonda jami ko'tarilish uchun zinalar soni 105 ta bo'lgan.

Sitorai Mohi Xossa – Buxorodagi mang'itlar sulolasining 3 avlodiga mansub saroy – bog'. Buxorodan 4 km shimolda. Dastlabki binolar Nasrullaxon (1826-1860) va Muzaffarxon (1860-1885) hukmronligi davrida qurilgan. Abdulahadxon hukmronligi davri (1885-1910)da saroy va xushmanzara bog' barpo etilgan. Amir Olimxon hukmronligi davri (1910-1920)da yangi saroy qurilgan. Maydoni 6,7 ga bo'lib, eski saroy, g'isht to'shalgan 3 hovli va ko'pgina xonalardan iborat.

Tim – fors. bozor yaqinidagi karvonsaroy\ usti yopiq bozor\ savdo rastasining baland tomi.

Timi Abdullaxon – usti yopiq eng katta savdo rastalaridan biri hisoblangan. Abdullaxon timi Katta tim, ya'ni Timi Kalon kabi nom bilan ham atalgan. Ushbu tim shayboniylardan Buxoro xonligi hukmdori Abdullaxon II davrida 1577-yilda gazlamalar sotish maqsadida qurilgan. Mazkur tim asosiy savdo ko'chasida joylashgan va 6 ta ravoqli darvozadan iborat bo'lgan. Bu inshootda sakkiz gumbazli xona bo'lib, savdo do'konlari tutashgan. Abdullaxon timida asrlar davomida gazlamalar sotilgan. XX asr boshlarida timda shoyi va boshqa turdagi gazlamalar sotilgan. Gazlamalar maxsus sandiqlarda saqlangan.

Sarhovuz – ar-fors. asosiy, bosh hovuz\ katta hovuz.

Xonaqo – fors. xilvatxona, uzlat; darvishlar makoni\ masjidning namoz o'qiladigan keng va katta xonasi\ so'fiylar mashg'ulotlarini o'tkazadigan katta xona va uning atrofidagi hujralar.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, madaniyatni tildan foydalanuvchi kishilar yaratadi. Ba'zi millatlarda odatiy me'yor, madaniy xususiyatni ifodalovchi etalonlar boshqa bir millat mentalitetiga mos kelmasligi mumkin. Shuning uchun ham muayyan bir millatda madaniyat belgisi deb qaraladigan ifoda birliklari boshqasi uchun oddiygina muloqot vositasi tarzida namoyon bo'ladi. Zotan, milliy-madaniy birliklar har bir xalqning milliy qarashlari asosida o'ziga xos shakldagina namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Каримов И.А. Юксак маънавият-енгилмас куч. – Тошкент: Маънавият, 2008. – В.8.
2. Adizova, Nilufar. "Poetic works and rhetorical questions.(On the example of Erkin Vahidov's epic "Nido")." Центр научных публикаций (buxdu. uz) 1.1 (2020).
3. Дж Остин. Слово как действие// НЗЛ. Вып .XVII.-М.,1986. Стр.93-95
4. Istamovna, A. N. (2022). Occasional derivatives in creative epics. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(5), 146-152.
5. Abdurakhmonova, N. Z., Ismailov, A. S., & Mengliev, D. (2022, November). Developing NLP Tool for Linguistic Analysis of Turkic Languages. In 2022 IEEE International Multi-Conference on Engineering, Computer and Information Sciences (SIBIRCON) (pp. 1790-1793). IEEE.
6. Абдурахмонова, Н., & Бойсариева, С. (2023). Tabiiy tilni qayta ishlashda (nlp) okkazionalizmlarning morfem tahlili. Международный журнал искусство слова, 6(3).
7. Abdurakhmonova, N., Tuliyev, U., Ismailov, A., & Abduvahobo, G. (2022). UZBEK ELECTRONIC CORPUS AS A TOOL FOR LINGUISTIC ANALYSIS. In Компьютерная обработка тюркских языков. TURKLANG 2022 (pp. 231-240).
8. Abdurakhmonova, N. (2019). Dependency parsing based on Uzbek Corpus. In of the International Conference on Language Technologies for All (LT4All).
9. Agostini, A., Usmanov, T., Khamdamov, U., Abdurakhmonova, N., & Mamasaidov, M. (2021, January). Uzwordnet: A lexical-semantic database for the uzbek language. In Proceedings of the 11th Global Wordnet conference (pp. 8-19).
10. M.X.Mamatqulov, A.B.Bektemirov, I.S.Tuxliyev, A.N.Norchayev. Xalqaro turizm. Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2009. B.5.
11. M.A.Mirzayev. Turizm asoslari\o'quv qo'llanma. Toshkent:O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati,2011. B.29